

Matukio ya Mchakato wa Kujiua katika Riwaya ya *Rosa Mistika*

Adria Fuluge¹
Chuo Kikuu Mzumbe

DOI: <https://doi.org/10.56279/mulika.na41t2.2>

Ikisiri

Makala haya yanabainisha baadhi ya matukio ya mchakato wa kujiua yanayosawiriwa katika riwaya ya *Rosa Mistika* (1971). Lengo la kubainisha matukio hayo ni kuonesha kwamba kujiua si suala linalotokea ghafla, bali ni mchakato ambao huweza kuchukua muda mrefu kabla ya kitendo chenyewe kufanyika. Kulingana na Shirika la Afya Duniani (WHO, 2018) na gazeti la *Habari Leo* la Septemba 11 (2019), kujiua ni janga linalotokea kila siku duniani kote na linawaathiri watu wa mataifa, tamaduni, jinsi, dini, na matabaka yote. Data za uchunguzi huu zilipatikana kwa njia ya usomaji na uchambuzi makini wa riwaya ya *Rosa Mistika*. Kuteuliwa kwa riwaya hii kulitokana na taarifa za awali alizokuwa nazo mwandishi wa makala haya zinazohusu kujiua kwa mhusika mkuu, Rosa. Kwa msingi huo, riwaya hii iliteuliwa kama kiwakilishi cha riwaya nyingine zenye matukio ya kujiua kwa wahusika wake ili kubaini mchakato wa kujiua kwao. Uchambuzi wa data uliongozwa na Nadharia ya Udhanaishi. Imebainika kuwa katika hali ya kawaida, kujiua huchukuliwa kama kitendo cha ghafla masikioni mwa watu. Hata hivyo, makala haya yamethibitisha kuwa kitendo hicho huwa hakimtokei mhusika kwa ghafla, bali ni mchakato ambao huambatana na matukio, mitanziko, na miktadha mbalimbali ya kimaisha. Hali hii inatokana na ukweli kwamba maisha ya binadamu ni sawa na kitendawili kigumu ambacho jibu lake si rahisi kulipata. Hivyo, kutokana na hilo, siku zote binadamu huyo huwa katika mchakato wa kutaka kutatua kitendawili hicho kwa sababu maisha kwake ni fumbo.

1.0 Utangulizi

Kujiua ni kitendo cha mtu kuiangamiza roho kwa kupoteza uhai wake, yaani kufa. BAKIZA (2010) linaeleza kuwa dhana hii ya 'kujiua' inatokana na kitenzi 'ua' chenye maana ya kutoa roho ya mja au kufisha. Tafiti mbalimbali zinabainisha kuwa kujiua ni janga kubwa na linaendelea kukua duniani kote siku hadi siku. Aidha, tafiti hizo zinafafanua zaidi kwamba janga hilo lisipofanyiwa kazi kwa kina, litaendelea kuziathiri jamii nyingi duniani kote, ikiwa ni pamoja na kupoteza nguvu-kazi katika jamii zetu. Kwa mujibu wa Shirika la Afya Duniani (WHO, 2018), watu laki nane (800,000) hadi milioni moja (1,000,000) kila mwaka hujiua duniani kote, huku wengine wengi wakifanya majaribio ya kujiua. Shirika hilo linaitaja nchi ya Sri Lanka kuwa kinara kwa watu wake kujiua ikiwa na asilimia

¹ Barua pepe: adriafuluge@yahoo.com

35.3, ikifuatiwa na Lithuania yenye asilimia 32.7, na Guyana asilimia 29. Kwa upande wa Afrika nchi inayoongoza ni Angola yenye asilimia 20.5, ikifuatiwa na Afrika ya Kati asilimia 17.5, na Eswatin (zamani ilikuwa inaitwa Swaziland) yenye asilimia 14.7. Katika Afrika Mashariki, Rwanda inaongoza kwa kuwa na asilimia 8.5, ikifuatiwa na Burundi asilimia 8, Uganda asilimia 7.2, na Tanzania asilimia 7. Aidha, ripoti hiyo inabainisha kuwa kitendo hiki cha watu kujiua kinajitokeza katika marika yote, ingawa kundi linaloongoza ni la vijana wenye umri kati ya miaka kumi na mitano na ishirini na tisa (15 - 29).

Kwa upande mwingine, tafiti mbalimbali zinabainisha kuwa kujiua ni tatizo la kisaikolojia linalohusishwa na michakato kadhaa ya kiafya ambayo hushambulia mfumo wa akili (Freud, 1900; Ndosu na wenzake, 2004; Glucksman na Kramer, 2017). Hata hivyo, tafiti hizo zimelishughulikia tatizo hilo kwa kubainisha sababu za kujiua kama tukio pweke na la kawaida tu na siyo kama tukio linalohusisha michakato mingi ndani yake. Vilevile, tafiti hizo hazijahusisha uwanja wa fasihi kama nyenzo mojawapo ya kuyasawiri matukio yanayojitokeza katika jamii, na hivyo, uwanja huo kuonekana kama hauna mchango wa kuyashughulikia baadhi ya mambo yanayojitokeza katika maisha ya kila siku. Hivyo, makala haya yamelishughulikia tatizo la kujiua kama mchakato kwa mtazamo wa kifasihi. Kujiegemeza katika fasihi kunatokana na ukweli kwamba dhima ya jumla ya fasihi ni kusawiri kisanaa hali ya mwanadamu, mazingira yake, uhusiano wake na mazingira hayo, uhusiano wake wa kijamii, hisia na mawazo yake, kwa lengo la kuonesha hali ilivyo, kueleweshwa, na hata kuleta mabadiliko (Mulokozi, 2017).

Ufafanuzi huu unalenga kutoa dira kuwa dhima ya fasihi inatakiwa kusawiriwa kwa kigezo cha jamii mahususi kwa sababu fasihi ni zao la jamii, hubeba mambo yote yajitokezayo ndani yake na kamwe haiwezi kujitenga nayo. Aidha, mtunzi huumba kazi yake ya kifasihi kwa kuzingatia mambo yanayoihusu jamii kwa kuwa fasihi haiwezi kukwepa kaida za jamii husika. Hivyo ndivyo alivyofanya Euphrase Kezilahabi katika riwaya ya *Rosa Mistika* (1971) kwa kumuumba mhusika mkuu anayejiua. Kwa hiyo, kitendo cha mwandishi kumuumba mhusika anayejiua, kilimsukuma mwandishi wa makala haya kutaka kujua nini humtokea mhusika kabla ya kujiua kwake na kama kujiua huko humtokea ghafla au la. Pia, alilazimika kuandika makala haya ili kubaini mitazamo ya mhusika anayejiua kuhusu dhana ya maisha kwa ujumla. Kwa mantiki hiyo, makala haya yamechunguza matukio ya mchakato wa kujiua katika riwaya ya *Rosa Mistika*.

2.0 Kiunzi cha Nadharia

Utafiti wa makala haya uliongozwa na Nadharia ya Udhanaishi. Misingi ya nadharia hii ndiyo iliyomwongoza mtafiti katika mchakato wote wa ukusanyaji wa data, uchambuzi na uwasilishaji wake. Udhanaishi ni harakati au hali ya kukata tamaa inayoendana na kuyaona maisha kuwa ni kitu kisichokuwa na maana. Hufungamana na kukata tamaa, ulevi, na hata kujiua. Camus (1984) anaelezea

udhanaishi kuwa ni falsafa inayoshughulikia masuala mbalimbali kuhusu maisha. Anaugawa katika mitazamo miwili: mosi, maisha kama ombwe, yaani si kitu, na kwamba maisha hayana faida yoyote; na pili, kujiua kama suluhisho la matatizo anayopitia au anayokabiliana nayo binadamu duniani kwa kuamini kwamba hakuna maisha baada ya kifo. Wamitila (2003) anauelezea udhanaishi kuwa ni maono au mtazamo unaohusiana na hali na maisha ya binadamu, nafasi na majukumu yake ulimwenguni na uhusiano wake na Mungu. Nao Wafula na Njogu (2007) wanauelezea udhanaishi kuwa ni falsafa inayotokana na ‘utamaushi’, yaani kutokuwa na furaha, na kukosa tumaini katika maisha kulingana na namna yalivyo. Wamitila (2003) anaeleza kwamba falsafa ya udhanaishi inatokana na mawazo ya Soren Kierkegaard, mwanatheolojia kutoka Denmark. Anafafanua zaidi kuwa katika vitabu vyake vya *Fear and Trembling* (1843), *The Concept of Dread* (1844), na *Sickness unto Death* (1849), Kierkegaard anashikilia kwamba mtu ni kicaragosi cha nguvu zilizomuumba na za kijamii. Kwa ujumla, wadhanaishi huyaona maisha ya mtu kuwa ni ya kitanzia na hayana maana, kwa kuwa mwisho wa mwanadamu ni kifo.

Uchunguzi wa makala haya umejiegemeza zaidi katika mihimili miwili ya nadharia hii. Mihimili hiyo ni, mosi, kutafuta uhuru binafsi, uwezo wa mtu wa kujifikiria na kujiamulia mambo yake, pamoja na wajibu wake katika ulimwengu; na pili, kukengeuka kwa misingi ya jamii husika, kukata tamaa na mauti, kukumbwa na fadhaa, mashaka, pekecho, na uchovu. Mihimili hii imetusaidia kujadili matukio ya mchakato wa kujiua yanayosawiriwa katika riwaya ya *Rosa Mistika*. Matukio hayo yamejadiliwa kwa mwegamo wa kifasihi kwa sababu, fasihi huusawiri ulimwengu kulingana na jadi pamoja na hali ya maendeleo ya jamii, na hivyo, kuzifanya kazi za fasihi kufungamana na miktadha iliyozizaa (Fuluge, 2021). Pia, mtunzi huumba kazi yake ya kifasihi kwa kuzingatia mambo yanayoihusu jamii kwa kuwa fasihi haiwezi kukwepa kaida za jamii husika. Ufafanuzi huu unayakinisha hoja kuwa, fasihi ni zao la jamii. Kwa hiyo, matukio ya mchakato wa kujiua yaliyojadiliwa katika makala haya ni yale yaliyosawiriwa na mwandishi katika riwaya ya *Rosa Mistika* na yanamhusu mhusika mkuu, Rosa Mistika. Matukio hayo yametuwezesha kupata picha halisi ya tatizo la kujiua na kubaini kuwa tatizo hilo huwa halimtokei mtu ghafla, bali ni mchakato ambao huambatana na matukio kadhaa kabla ya mhusika kuchukua uamuzi huo.

3.0 Methodolojia

Makala haya yalitumia mkabala wa kitaamuli katika ukusanyaji, uchanganuzi, pamoja na utoaji wa matokeo ya data. Mkabala wa kitaamuli ni ule ambao data zake hazielezwi na kufafanuliwa kwa kutumia takwimu bali maneno hutumika kuwasilisha na kujadili data za utafiti (Enon, 1998; Merriam na Tisdell, 2016). Ponera (2016) anafafanua zaidi kwa kusema:

Utaamuli ni aina mojawapo ya mikabala ya kufanyia utafiti, ambao hutumia zaidi tafakuri katika kuhusisha taarifa mbalimbali za kitafiti. Kisha kutoa ufafanuzi kwa kuzingatia misingi ya nadharia husika, pamoja na ithibati bayana, zipatikanazo ama maskanini (uwandani) au katika matini (uk. 116).

Mkabala huu, basi, ulifaa kutumika katika makala haya kwa sababu data zilizopatikana maktabani zilihakikiwa, kuchanganuliwa, na kufafanuliwa kwa njia ya maelezo. Kimsingi, lengo la utafiti wa makala haya halikuhitaji data ama takwimu za kimahesabu.

Data zilikusanywa kwa kutumia mbinu ya usomaji na uchambuzi makini wa matini teule. Mtafiti aliisoma na kuichambua kwa makini riwaya ya *Rosa Mistika*. Alifanya hivyo ili kupata data msingi, yaani data halisi zilizokusanywa kwa mara ya kwanza na ambazo zilihitaajika kulingana na lengo la utafiti wa makala haya. Katika hatua hiyo, aliweza kubainisha data za matukio ya mchakato wa kujiua yanayosawiriwa katika riwaya hiyo. Kwa msingi huo, data zilizopatikana kutokana na usomaji na uchambuzi makini wa matini zilikuwa mahususi katika kupima lengo hilo.

4.0 Matukio ya Mchakato wa Kujiua katika Riwaya ya *Rosa Mistika*

Kiini cha riwaya hii ni suala la malezi lililosababisha tukio la kujiua kwa mhusika mkuu, Rosa Mistika. Makala yanabainisha kwamba msichana huyu kabla ya kuchukua uamuzi wa kujiua, anapitia misukosuko, mateso, mahangaiko, na matukio mengi katika maisha yake. Matatizo hayo yanasababishwa na kukosekana kwa mapenzi ya dhati kutoka kwa baba yake, Zakaria, pamoja na watu wengine, akiwamo mchumba wake, Charles Lusato. Makala yamebainisha kwamba ijapokuwa Rosa Mistika anaacha ujumbe kwamba kujiua kwake kunatokana na tukio la kuachwa kimapenzi na mchumba wake Charles, ukweli ni kwamba tukio hili halikumtokea ghafla, bali ni kilele tu cha matukio kadhaa aliyoyapitia katika maisha yake. Uthibitisho wa hoja hii ni kwamba mwishoni mwa riwaya, Rosa Mistika akiwa mbele ya Mungu, anatakiwa kujibu mashtaka kutokana na kujiua huko; ambapo, badala ya kumtaja Charles kuwa ndiye chanzo cha kufanya hivyo, anaelekeza lawama zake kwa Zakaria. Mashtaka yenyewe ni haya yafuatayo:

Mungu: Rosa kwa nini umejiua?

Rosa: Ee Mungu wangu. Haya yote yametokea kwa sababu ya baba yangu.

Mungu: Rosa, ninakuuliza tena, kwa nini umejiua?

Rosa: Ee Mungu wangu. Haya yote yametokea kwa sababu ya baba yangu.

Mungu: Zakaria una usemi gani kujitetea?

Zakaria: Ee Mungu wangu. Haya yote yametokea kwa sababu ya ubaya na udhaifu wake mwenyewe.

Mungu: Rosa. Una ushahidi?

Rosa: Ndiyo, Bwana. Ulimwengu mzima.

Mungu: Na Zakaria?

Zakaria: Ulimwengu mzima, Bwana Mungu wangu
(uk. 98).

Katika dondoo hili, Mungu anamuuliza Rosa swali la msingi: “Rosa, kwa nini umejiua?” Katika kujitetea kwake Rosa anasema: “Ee Mungu wangu. Haya yote yametokea kwa sababu ya baba yangu.” Hapa anatudokeza kwamba kilichosababisha kujiua kwake siyo tukio la kuachwa na Charles peke yake, bali kuna matukio mengine. Kwa msingi huo, jibu hili linatupa msukumo zaidi wa kuona kwamba kumbe kujiua ni mchakato unaofungamana na matukio mengi ndani yake. Hivyo, matukio ya mchakato wa kujiua kwa Rosa Mistika katika riwaya hii ni: kupigwa na baba yake, kuwachongea wasichana wenzake, kuota ndoto, kusimamishwa shule, kufumaniwa, na kufukuzwa chuo. Matukio mengine ni kutoa mimba, kujitenga na kutengwa na jamii yake, na kuachwa na mchumba wake. Matukio haya yamejadiliwa kama ifuatavyo:

4.1 Kupigwa na Baba yake

Hili ni tukio la kwanza kabisa linalounda mchakato wa kujiua kwa Rosa Mistika. Tunaeleza kwamba akiwa mwanafunzi wa darasa la sita, alipata kipigo kikali kutoka kwa baba yake mara tu baada ya kugundulika kwamba amepokea barua ya mapenzi kutoka kwa Charles Lusato. Mwandishi anaeleza kuwa baada ya Zakaria kubaini suala hili, alichafuka na kumwita:

Rosa alikuja hali shuka ikiteremka chini. Kabla hajasema lolote alipigwa na kuanguka chini. Alijaribu kuamka na kukimbia lakini shuka ilimtegega na kumwanguka chini tena. Alikuwa sasa mikononi mwa baba yake. “Lete hiyo barua iko wapi? Pamoja na shilingi ulizopewa. Unafikiri sisi hapa maskini?” Rosa alipigwa tena na tena, makofi yalikuwenda mfululizo hata damu ikamtoka puani na mdomoni. Alilia, “baba nihurumie, sitarudia tena, nimekoma” (uk. 6).

Tunachokibaini katika dondoo hili ni kwamba Rosa hakupewa nafasi ya kujitetea na kueleza ukweli wa jambo hilo, badala yake alishushiwa kipigo kizito na kuachwa akiwa nusu uchi. Kulingana na makala haya, tukio hili lilimjengea woga na chuki dhidi ya baba yake kutokana na vitisho vyake, kumbana sana, na kumnyima uhuru kwa kumchungu sana. Pia, linasababisha awachukie na kuwakasirikia wavulana, na kukataa kuwa karibu nao. Aidha, linamfanya ajihisi kuwa hapendwi na hana usalama wowote, kwani kipigo hicho kinatia pengo kubwa katika ujenzi wa maisha yake.

Mwandishi anathibitisha jambo hili anapoeleza kwamba kutokana na kubanwa na Zakaria, Rosa alishindwa kujitetea na kujiokoa, hivyo, alilazimika kuonesha barua na pesa alizopewa na Charles. Tunasimuliwa:

Rosa, akiwa na haya nyingi, alichukua mfuko wake wa madaftari, na katika daftari la Jiografia alitoa barua hiyo pamoja na shilingi tano. Alimpa baba shilingi hizo; lakini ile barua aliikunjakunja na

kuitupia mdomoni. Alijaribu kuitafuna lakini babake alimkaba koo. Rosa hakuitema. Zakaria alikaza mkono. Macho ya Rosa yalianza kuwa mekundu, ulimi ulimtoka na barua ilianguka chini... “Sema nani amekupa barua hii!” “Charles,” Rosa alitamka kwa shida (uk. 7).

Tukio hili la kikatili linalofanywa na baba dhidi ya mtoto wake, linamkuta Rosa akiwa katika hatua za balehe na asiye na uelewa wa kutosha kuhusu ulimwengu mpya wa mapenzi. Pia, linamtokea huku akikabiliwa na mabadiliko kadhaa ya kimwili na kiakili. Kutokana na hilo, makala yamebainisha kuwa kwa wakati huu, Rosa alihitaji kupewa mwanga na miongozo mbalimbali inayohusiana na maisha yake, na namna ya kuzikabili changamoto zilizoko mbele yake, na siyo kupata kichapo hicho cha kikatili. Matokeo yake, malezi haya ya vitisho, ukali na ukatili wa Zakaria, yanamfanya awachukie wanaume na kujitenga nao kabisa. Hata hivyo, anashindwa kuelewa kwamba kuwachukia wanaume siyo suluhisho la maisha yake, bali ni mtihani mgumu anaokabiliana nao ili kuwaelewa. Mwandishi anaeleza:

Hivi ndivyo Rosa alivyolelewa; hivyo ndivyo alivyotunzwa; hivyo ndivyo alivyochungwa na baba yake. Tangu siku hiyo alikoma kutembea na mvulana yeyote. ... kwa hiyo, kutokana na malezi ya namna hii, Rosa alianza kuwaangalia wavulana kama watu wasiopaswa kuandamana nao, au hata kuzungumza nao (uk. 9).

Dondoo hili linaonesha kuwa malezi ya kunyimwa uhuru, ya ukali, vitisho, na ukatili wa Zakaria dhidi ya binti yake, ndiyo yaliyojenga chuki na uhasama baina yao. Ni kweli kwamba katika jamii kuna miiko na maadili mbalimbali yanayotakiwa kufuatwa na kuzingatiwa. Hata hivyo, kutokana na kufungwa na sheria, taratibu na miiko hiyo, watu hulazimika kukengeuka misingi hiyo na kutafuta uhuru katika kujiamulia mambo yao. Mambo haya ndiyo yanayozingatiwa katika Nadharia ya Udhanaishi. Hii ni kwa sababu mtu hutafuta uhuru binafsi na uwezo wa kujifikiria na kujiamulia mambo yake mwenyewe.

Makala haya yamebainisha kwamba malezi ya ukali, ukatili na vitisho kwa mtoto hayafai, kwa sababu humjengea nidhamu ya woga na husababisha akengeuke misingi ya malezi aliyopewa kwa kujitafutia uhuru binafsi. Kinachotakiwa kutoka kwa mzazi ni kumwonya, kumwelekeza, na kumfunza mtoto namna ya kuishi na kukabiliana na changamoto mbalimbali za kimaisha. Imebainika kwamba kutokana na Rosa kukosa mwongozo imara wa namna ya kuwafahamu wanaume na kukabiliana na changamoto zitokanazo nao, alipotambua kwamba kuna uzuri ndani yao, alizidisha chuki kwa baba yake. Hata uhusiano wake na baba yake ulibadilika baada ya kutambua ukweli kwamba chanzo cha matatizo yake ni malezi kutoka kwa baba yake. Uhusiano wao uligeuka na kuwa uadui, huku akipinga waziwazi mfumo wa malezi ya baba yake. Hali hii inajidhihirisha kupitia majibizano makali baina yake na Zakaria anaposema kwamba: “Rosa, tangu leo wewe si mwanangu”,

ambapo Rosa naye anamjibu baba yake kwamba: “Tangu leo, wewe si baba yangu.” (uk. 58).

Kimsingi, tukio la kupigwa na baba yake lilisababisha Rosa autafute uhuru wake ambao ulikuwa chanzo cha mchakato wa kujiua kwake kutokana na kuutumia vibaya. Rosa mwenyewe analithibitisha hili anaposema:

“Sasa ninakufa: ninakufa sasa. Maisha yangu yalikuwa magumu. Sasa nimeona wazi kwamba malezi yangu ndiyo yalikuwa chanzo cha taabu. Malezi. Siyo malezi ya mama, lakini malezi ya baba yangu. Kweli baba alinichunga. Nilichungwa kama msichana wa jela. Nilipopata uhuru, nilishindwa kuutumia...” (kur. 91 – 92).

Ni wazi kwamba Rosa anamlalamikia Zakaria, baba yake, na siyo mama yake kutokana na suala la malezi aliyopewa. Makala yanabainisha kuwa mchakato wa kujiua kwake unatokana na ukatili wa baba yake kwa kumlea kama mfungwa. Matokeo yake, kama inavyoelezwa katika Nadharia ya Udhanaishi, Rosa anaamua kujitafutia uhuru binafsi. Hata hivyo, uhuru huo unamwingiza katika mateso kiasi cha kuyaona maisha kama kitu kisichokuwa na thamani kwake. Hatimaye, anajilaumu kwa kuutumia uhuru huo vibaya na kuyachukia malezi mabaya aliyopata kutoka kwa baba yake.

4.2 Kuwachongea Wasichana Wenzake

Makala haya yamebainisha kwamba tukio hili ni kiini cha mabadiliko ya tabia ya Rosa na ndilo linalomwingiza zaidi katika mchakato wa kujiua kwake. Mabadiliko hayo yanaanza baada ya kuwataja wanafunzi wenzake wa shule ya sekondari ya Rosary waliotoroka usiku na kwenda kulala mjini. Matokeo yake, wasichana hao wanapewa adhabu ya kusomba mchanga. Wanapobaini kuwa Rosa ndiye aliyewachongea kwa mkuu wao wa shule, wanaamua kumchania madaftari na kumchomea mashuka yake yote (uk. 28). Pia, wanamwandikia ujumbe wa vitisho na kuuweka kwenye dawati lake. Kwa ujumla, kitendo hicho kinasababisha Rosa azidi kuchukiwa na wasichana wenzake. Hali hiyo inamfanya aishi maisha ya upweke na kukosa amani na furaha (uk. 29).

Imebainika kuwa kitendo cha Rosa kutengwa na wenzake kilimpa wakati mgumu pale shuleni na kilimkondesha sana. Ifahamike kwamba Rosa aliingia na kuanza masomo katika shule hiyo akiwa na tabia nzuri iliyojengwa kutokana na malezi makali na ya ufungwa aliyoyapata kwa baba yake. Katika malezi hayo, alijifunza kwamba mtu akifanya mambo mabaya huadhibiwa, na akifanya mazuri ikiwa ni pamoja na kusema ukweli, hupongezwa. Hata hivyo, alishangaa kuona kwamba baada ya kusema ukweli kuhusu wasichana waliotoroka kwenda kucheza disko, uongozi wa shule haukumpongeza kama alivyotarajia. Kitendo hicho kilimkatisha tamaa, hivyo, aliamua kukengeuka misingi ya malezi aliyojengewa na baba yake. Matokeo yake aliamua kujiingiza katika vitendo viovu kama walivyokuwa wanafanya wasichana wenzake.

Aidha, matokeo yanaonesha kuwa mabadiliko ya tabia yake yalizidi kuchochewa na maneno ya vijana wawili wa shule ya sekondari ya Bwiru. Rosa mwenyewe aliwasikia wakimzungumzia na kudai kwamba inawezekana yeye ni kilema kutokana na ukimya wake na kushindwa kujihusisha na masuala ya wavulana. Imebainika kwamba maneno hayo yalimletea Rosa maumivu makali, yalimkata maini, na kumsumbua sana moyoni mwake. Hivyo, mambo hayo yakawa kichocheo cha kuanza kujihoji kutokana na malezi aliyopewa na baba yake. Mwandishi anaendelea kueleza: “Hata alipokuwa kitandani, maneno haya yaliendelea kuzunguka kichwani mwake. Alikata shauri kwenda kucheza dansi” (uk. 30). Makala yanabainisha kwamba baada ya kuanza maisha ya kwenda kucheza dansi, alianza kupata hisia tofauti, hasa baada ya kucheza na Deogratias. Kitendo hicho kilisababisha mgongano wa mawazo yaliyomfanya ajiulize maswali haya: “Kama nikifanya urafiki na wavulana baba yangu atafahamu? Yeye yuko Ukerewe, mimi niko Usukuma, baba anakaa akinichunga anafikiri yeye ataniaoa?” (uk. 32).

Dondoo hili linaonesha kwamba, ijapokuwa Rosa alitoka kwenye malezi ya baba yake akiwa na tabia nzuri, tabia hiyo ilianza kubadilika alipokumbana na mazingira ya sekondari, ambayo ni tofauti na yale ya nyumbani kwao. Makala haya yanaonesha kuwa kumbe tabia hiyo ilikuwa ya woga uliotokana na kufungwa na sheria kandamizi za baba yake, zilizomnyima uhuru wa kufanya mambo yake kama kiumbe razini. Kipacha (2019) anaeleza:

Rosa anaamua kubadilika kitabia baada ya wanafunzi wenzake kumtusi na kumwita kilema kwa kukataa vishawishi vya kujiingiza katika tabia ya ufuska. Hata hivyo, anapoamua kuendana na tabia za wanajamii waliomzunguka, anatumbukia katika mtego wa kushutumiwa kwa tabia yake ya ufuska na ulevi kupindukia. Rosa anapitia kipindi cha utambuzi kuwa, mifumo ya uthamani ya kitamaduni na kimaadili inayomzunguka haina mantiki wala haimsaidii; na yote ni ya kidanganyifu. Hivyo, anaamua kuitupilia mbali na kuchukua mkondo wake kwa kukata minyororo iliyokuwa ikimfunga kama msichana, mwanamke na mwanajamii (kur. 423 - 424).

Maelezo hayo yanaonesha kwamba Rosa anaamua kukata tamaa baada ya kubaini kwamba kitendo cha yeye kuwa na tabia nzuri ndicho kinachosababisha wenzake wamchukie na kujitenga naye. Hatimaye, anabaini kwamba kuwa na tabia nzuri hakumsaidii lolote, bali kunamwangamiza. Hivyo, kama inavyoelezwa katika Nadharia ya Udhanaishi, anafikia maamuzi ya kukata tamaa kwa sababu alipofanya aliyoyataka baba yake hakupata faida, na alipofanya kinachotakiwa na mfumo wa shule yake, bado hakupata faida. Mabadiliko hayo ndiyo yanayomwingiza katika mchakato wa kujiua kwake kutokana na kubadilika kitabia na kukiuka malezi aliyopewa na wazazi wake.

4.3 Kuota Ndoto

Kwa mujibu wa BAKITA (2017), ndoto ni mfuatano wa picha, mawazo, hisia au mihemko ya muda mfupi inayoambatana na kuzungukazunguka kwa macho, ambako hutokea bila hiari kwenye akili za mtu aliye usingizini. Maelezo haya yanamaanisha kwamba suala lolote la kiakili linalotokea mtu akiwa usingizini linatazamwa kama ndoto. Katika riwaya ya *Rosa Mistika*, Rosa anaota ndoto mbili zinazoonesha mabadiliko yake ya kimwili na mwanzo wa kuingia kwake katika uhusiano wa kimapenzi. Ndoto ya kwanza, inaonesha taswira ya maisha yake baada ya kuasi sheria ya malezi aliyopewa na baba yake. Ndoto ya pili, inamwonesha akiwa na kijana mrefu, mwembamba na mwenye ndevu nyingi, huku akimtazama kwa huruma. Kimsingi, mambo anayoota katika ndoto hiyo ya pili, hatimaye, yanamtokea baadaye kama inavyosawiriwa katika uk. 75. Sehemu hiyo inamwonesha Rosa akiwa chumbani kwake akikabidhiwa barua na Charles ya kumwomba uchumba. Mwandishi anasimulia:

Baada ya muda usingizi ulimchukua. Alimwona baba yake akitembea barabarani na mbwa. Mbwa huyo alikuwa amefungwa kamba shingoni. Mbwa aliona mbuzi. Alikata kamba na kukimbia. Alimrarua mbuzi vipande... Rosa aliamka, alilala, na usingizi ulimchukua tena. Aliona kijana mwembamba mwenye ndevu nyingi akimtazama kwa macho yenye huruma. Rosa alipomwona alimkimbia na kumkumbatia akisema kwa sauti, lazima unioe, ukinkataa wewe maisha yangu yamekwisha; sina tumaini tena! Rosa alitokwa na machozi. Mvulana alimbusu na kumwambia: “Nitakujibu baadaye kwa barua; lakini unafikiri baada ya ku... (kur. 32 – 33).

Kulingana na makala haya, ndoto zote mbili zimetumika kutufichulia maisha aliyopitia Rosa tangu utotoni hadi utu uzima. Ndoto ya kwanza inatoa taswira kuhusu mkengeuko wa malezi aliyoyapata kutoka kwa baba yake. Ndoto hiyo inasawiri namna maisha ya baadaye ya mhusika huyu yatakavyokuwa kutokana na kukiuka sheria hiyo. Katika ndoto hiyo, mwandishi anamfananisha Rosa na mbwa aliyefungwa na minyororo ili asiwadhuru watu, lakini mbwa huyo anapofanikiwa kuikata minyororo hiyo, huweza kufanya jambo lolote alitakalo. Hivyo, kama ilivyo kwa mbwa, Rosa naye ananyimwa uhuru wa kufanya atakayo kutokana na kufungwa na sheria kandamizi pamoja na malezi makali ya baba yake. Kwa hiyo, ndoto hizi zinaamsha hisia na hamu ya mapenzi kiasi cha kuamka na kwenda kumkumbatia Thereza, msichana mwenzake, kwa lengo la kutimiza na kuondoa hisia hizo. Kipacha (2019) anaeleza kwamba Rosa anaamua kuvunja maadili kwa kujaribu kufanya mapenzi ya jinsi moja na rafiki yake, Thereza, huku akimbusu, lakini tamaa yake haikuweza kupungua.

Hatimaye, baada ya tukio hili, Rosa anajiingiza rasmi katika umalaya na kuwa na uhusiano na wavulana wengi kwa wakati mmoja. Matokeo yake, anajitapa na kujiona kwamba yu mshindi kwa hayo anayoyafanya huku akidai kwamba

anawaendesha wavulana kama mtu aendeshaye punda. Maelezo haya yana maana kwamba haoni tofauti ya wavulana anaowachezea na kuwaendesha awalinganishapo na baba yake mzazi. Kauli yake inakusudia kusema kwamba anamwendesha baba yake kwa sababu naye ni mwanamume sawa na wavulana hao.

Makala haya yanaonesha kwamba ndoto zote mbili zilichochea kwa kiasi kikubwa kubadilika kwa tabia ya Rosa hadi kufikia hatua ya kujiua kwake. Ndoto ya kwanza inamsukuma kuasi sheria na kanuni za malezi aliyolelewa na baba yake kwa kutafuta uhuru wake binafsi kama inavyoelezwa katika Nadharia ya Udhanaishi. Hata hivyo, uhuru huo anautumia vibaya na unamwingiza katika mtanziko wa maisha yake. Ndoto ya pili inamwingiza katika uhusiano wa kimapenzi na Charles kwani inatokea kama alivyoota na anapokea barua ya mapenzi kutoka kwake. Hata hivyo, kama alivyoota katika ndoto kwamba akimkataa maisha yake yamekwisha, ndivyo inavyomtokea mara tu baada ya kupokea barua kutoka kwa Charles inayomweleza kwamba hayuko tayari kumwoa. Hatimaye, ndoto ya Rosa kuolewa na Charles inayeyuka ambapo baada ya penzi hilo kuvurugika, Rosa anachukua maamuzi ya kujiua.

4.4 Kusimamishwa Shule, Kufumaniwa, na Kufukuzwa Chuo

Kubadilika kwa tabia ya Rosa akiwa katika shule ya sekondari ya Rosary na kukengeuka misingi ya malezi aliyopewa na baba yake, kunasababisha matokeo yake ya darasani kuwa mabaya. Hali hii inamfanya azidi kuchukiwa na kutengwa na marafiki pamoja na walimu wake pale shuleni. Mkuu wa shule anaamua kumsimamisha masomo na kumrudisha nyumbani kwao, huku akilazimika kurudi kwa ajili ya kufanya mtihani wake wa mwisho. Makala haya yanaonesha kwamba tukio hili linazidi kumwingiza katika mchakato wa kujiua kwake, kwani linamkatisha tamaa na kusababisha ayachukie maisha yake kwa kukosa matumaini ya kuwa na maisha bora na mazuri ya hapo baadaye. Hata hivyo, anapata matumaini kidogo anaporudi na kufanya mtihani wake wa mwisho ambapo anapata ufaulu mdogo unaomsaidia kwenda kusomea mafunzo ya ualimu huko Morogoro.

Aidha, makala yanabainisha kuwa akiwa katika mafunzo hayo ya ualimu, aliendelea na tabia yake ya umalaya huku akiufurahia zaidi uhuru mpya alioupata, akiwa mbali na malezi ya baba yake. Uhuru huo unampa msukumo wa kuanzisha uhusiano wa kimapenzi na mkuu wake wa chuo, Bwana Thomas. Hata hivyo, mapenzi hayo hayadumu kwani anafumaniwa na mke wa Thomas wakiwa katika dimbwi la mapenzi. Tukio hilo linamkosesha mwelekeo kwa sababu ya kuzidiwa nguvu na mke wa Thomas kutokana na kipigo kizito kinachomsababishia maumivu makali. Pia, anaumia zaidi anapogundua kwamba kipigo hicho kinamsababishia kilema cha maisha baada ya kung'atwa sikio na sura yake kuharibiwa vibaya.

Imebainika kuwa tukio la kufumaniwa na kupigwa kwa Rosa lilichangia sana katika mchakato wa kujiua kwake, kwani lilimjengea chuki dhidi ya wanaume na maisha

yake kwa ujumla. Matokeo yake anaamua kujifungia ndani akiwa na maumivu makali, huku akijitua hali mbaya aliyonayo. Huu ni usawiri wa tukio lililompata baadaye, ambapo alijifungia chumbani kwake kabla ya kuchukua uamuzi wa kujiua. Tunaambiwa:

Rosa alipofika chumbani mwake alijitupa kitandani. Mambo mengi yalimzunguka kichwani mwake. “Rosa,” alisikia sauti moyoni mwake ikimwita. Ilikuwa sauti kama ya mtu anayetaka kufa. Ilikuwa sauti hafifu sana. Rosa peke yake aliweza kuisikia. Rosa peke yake aliweza kuitambua (uk. 55).

Dondoo hili linatupa picha ya tukio halisi linalompata Rosa kabla ya kujiua kwake. Wataalamu wa magonjwa ya akili wanaeleza kwamba mtu anayetaka kujiua husikia sauti ikimwita na kumhimiza kutekeleza kitendo hicho mara moja (Freud, 1900; Ndosi, Mbonde na Lyamuya, 2004; Glucksman na Kramer, 2017). Kwa msingi huo, sauti anayoisikia Rosa ni ya kifo inayotokana na maumivu makali ya kupigwa na mke wa Thomas na kuondolewa sikio lake. Aidha, anazidi kuumia anapopata taarifa ya mabadiliko ya uongozi wa chuo, kwani Bwana Thomas anaondolewa na kuletwa mkuu mpya, Bwana Albert. Huyu anaamua kumfukuza Rosa chuo, kwani hafurahishwi na tabia yake mbaya. Kitendo hicho kinamkatisha tamaa zaidi na kutoona tena sababu ya kuendelea kuishi, hivyo, anapanga kujiua.

Hata hivyo, tukio lenyewe halimtokei ghafla bali analikabili hatua kwa hatua. Tunamwona akipokea barua ya kufukuzwa chuo, kisha Rosa anafuatilia kinachoendelea baina ya Mkuu wa Chuo na wanafunzi wake pale mstarini, hatimaye, anapanga njia na kuandaa kifaa cha kujiulia. Mambo haya yanampata baada ya kukosa matumaini ya kupata cheti cha ualimu anaousomea kutokana na mazonge yanayomkabili. Hata hivyo, akiwa katika kilele cha kutimiza azma yake, anaokolewa na Mkuu wa Chuo mwenyewe, aliyeingia ghafla chumbani kwake ili kumhimiza aondoke haraka. Kisha, anamwonea huruma, kubatilisha uamuzi wake na kumruhusu aendelee na masomo yake.

4.5 Kutoa Mimba

Hili ni tukio lingine la mchakato wa kujiua kwa Rosa kutokana na tabia ya kutoa mimba mara kwa mara. Makala yanabainisha kwamba vitendo hivi vinaanza akiwa katika shule ya Sekondari ya Rosary na vinaendelea akiwa Chuo cha Ualimu na kusababisha alazwe hospitalini. Hata hivyo, licha ya kulazwa hospitalini na kunusurika kufa, bado anaendelea na tabia ya kutoa mimba akiwa mwaka wa pili wa masomo yake.

Makala yanabainisha kuwa Rosa anafikia uamuzi wa kutoa mimba kutokana na wazazi wake kushindwa kumwandaa kuingia katika maisha ya utu uzima na namna ya kukabiliana na changamoto za maisha yake. Wanamlea katika hali ya upweke kwa kumweka mbali na wavulana. Hata hivyo, anapobadilisha mazingira ya

nyumbani kwake na kwenda mazingira mengine mbali na wazazi wake, anabaini kuwa mazingira hayo yamezungukwa na wavulana. Hali hiyo, ndiyo inayomsukuma kuanza kujitambua kuwa yeye ni nani na anaanza kuwatambua vijana wa kiume. Akiwa katika mazingira hayo anatambua kuwa wavulana ni binadamu kama walivyo binadamu wengine na wala si wabaya kama alivyoaminishwa na wazazi wake. Aidha, anabaini kuwa wavulana wana uwezo wa kumpenda, kwani mapenzi anayopata kutoka kwao yanakuwa fidia ya mapenzi aliyokosa kutoka kwa Zakaria, baba yake. Hata hivyo, kwa upande mwingine mapenzi hayahaya ndiyo yanayomponza kwa sababu yanamfanya aharibike na kumkatisha tamaa ya maisha yake kama inavyoelezwa katika Nadharia ya Udhanaishi. Hii inakuwa miongoni mwa sababu za mchakato wa kujiua kwake.

4.6 Kujitenga na Kutengwa na Jamii yake

Kujitenga au kutengwa na jamii husababisha mtu kuwa na upweke ambao ni miongoni mwa dalili za mchakato wa kujiua (Durkheim, 1979; Glucksman na Kramer, 2017). Suala hili ndilo linalompata Rosa baada ya kukumbwa na matukio mengi akiwa katika Chuo cha Ualimu Morogoro. Tunaambiwa: “Rosa alikata shauri. Kwa sasa alikaa kimya. Moyoni alikuwa amevurugika kama mtu aliyetaka kutapika. Kwa sasa hapakuwa na mtu aliyefahamu mawazo yake” (uk. 58).

Dondoo hili linathibitisha kwamba mtu anapojitenga na jamii yake, hupata msongo wa mawazo ambao huchangia katika mchakato wa kujiua kwake. Msongo wa mawazo ni tatizo la kisaikolojia ambalo humweka mhusika katika hali ya hofu au wasiwasi kutokana na kuzidiwa na mawazo kwa kukosa jibu la kitu kilichoko mbele yake au kichwani mwake (Freud, 1900; Ndosi, Mbonde na Lyamuya, 2004; Glucksman na Kramer, 2017). Hivyo, watu wengi hufikia uamuzi wa kujiua kwa sababu ya kukaa kimya na kuyakumbatia matatizo mbalimbali wanayoyapitia.

Vilevile, mchakato wa kujiua kwa Rosa unatokana na kitendo cha kutengwa na jamii yake, akiwamo baba yake, walimu wake, wanafunzi wenzake, pamoja na mchumba wake, Charles. Imebainika kwamba anaumizwa na maneno ya baba yake anaposema: “Rosa ndiye nani? Malaya hajawa mgeni wangu wala mtoto wangu” (uk. 57). Maneno haya yanamkatisha tamaa na yanamsumbua sana moyoni mwake. Anaamua kukengeuka misingi ya jamii kwa kumtamkia baba yake maneno mazito aliyokuwa ameyatunza kwa muda mrefu. Anasema: “Kila wakati unatuchunga. Unafikiri utatuo wewe!” (uk. 58). Mwandishi wa riwaya hii anaeleza kuwa, kimsingi, maneno haya yalitakiwa kusemwa na Rosa siku ile ya kwanza alipopigwa na baba yake, baada ya kukutwa na barua ya mapenzi iliyotoka kwa Charles.

Kwa ujumla, suala la kutengwa na kujitenga kijamii huweza kusababisha mtu kupata msongo wa mawazo, ambao ni chanzo kikubwa cha sonona. BAKITA (2017) linaeleza kuwa sonona ni kitendo cha mtu kupatwa na huzuni kutokana na jambo kama kifo kutokea. Kitendo hicho husababisha mtu huyo kusunoneka, yaani

kuwa na huzuni kubwa moyoni kiasi cha kumfanya awe dhaifu hasa kutokana na jambo baya lililomfika au kutendewa. Kimsingi, sonona husababisha mhusika kukata tamaa kutokana na kukumbwa na fadhaa na mashaka kama inavyoelezwa katika Nadharia ya Udhanaishi. Hali hiyo huweza hata kumsukuma mhusika kuchukua uamuzi wa kujiua kama ilivyotokea kwa Rosa Mistika. Hata hivyo, matokeo yanaonesha kuwa kujiua huko huwa hakutokei ghafla, bali huwa mchakato kwa mhusika na hufikia hatua hiyo kutokana na kukosa majibu ya mambo yanayokuwa yanamkabili.

4.7 Kuachwa na Mchumba Wake

Watu wengi hujiua kutokana na kuachwa na wachumba au na wapenzi wao (WHO, 2018). Tukio la namna hiyo pia linampata Rosa Mistika anayechukua maamuzi ya kujiua mara tu baada ya kupokea barua ya kuachwa kimapenzi na mchumba wake, Charles. Hili linatokea baada ya Charles na Rosa kukubaliana kwenda Ukerewe kuwajulisha wazazi wao kuhusu suala la uchumba wao. Hata hivyo, wanapokaribia kufika huko, Charles anampa Rosa barua kama anavyosema mwandishi:

Rosa kabla ya kuisoma alianza kuibusu. Alifungua kwa makini. Mikono yake ilikuwa ikitetemeka. Mwishowe barua ilifunguliwa. Mle ndani mlikuwa na kipande kidogo cha karatasi ngumu, aina ya zile zitumikazo kuwekea sementi. Rosa hakuamini alichokiona. Alijikaza. Alisoma ile barua; Ha! Rosa, kweli wewe ulikuwa bikira! Unafikiri baada ya kufahamu kwamba ulichezewa sana huko Morogoro, na baada ya mimi mwenyewe kuona bonde la ufa na kuliona lile sikio, unafikiri mimi ninaweza kukuoa! Ha! Dada yangu, sahu. Haiwezekani hata kwa mizinga! Hata kama ukiwa wa bure! (uk. 90).

Imebainika kwamba mara tu baada ya kusoma barua hiyo, Rosa hakuamini alichokiona ndani yake. Furaha yake aliyokuwa nayo muda mfupi kabla ya kufungua barua hiyo iligeuka na kuwa maumivu makali kwake. Mwandishi anaeleza kuwa kabla ya kuisoma, alikwenda chumbani upesiupesi ili aisome. Kabla ya kuisoma, alianza kuibusu. Hata hivyo, furaha yake ilitoweka kutokana na ndoto ya matamano yake kupotea. Hatimaye, ujumbe uliokuwamo ndani ya barua hiyo ulisababisha Rosa kuchukua uamuzi wa kujiua baada ya kugundua kwamba ndoto yake ya kuolewa na Charles haiwezi kutimia.

Makala yanabainisha kuwa kitendo cha Charles kuandika barua hiyo kwenye karatasi ngumu kililenga kuonesha dharau kwa Rosa, na kwamba, baada ya kugundua kwamba hakuwa bikira, hakuwa na thamani tena kwake. Hali hii ndiyo iliyosukuma mbele mchakato wake wa kujiua kwa kuona kuwa maisha yake hayakuwa na maana tena kama isemavyo Nadharia ya Udhanaishi. Zaidi ya hayo, karatasi hiyo ngumu ni ishara kuwa baada ya kusoma ujumbe huo, Rosa atachukua uamuzi mgumu wa kukatisha maisha yake. Haya yanasawiriwa na mwandishi anapoeleza mambo yanayotokea baada ya Rosa kuisoma barua hiyo. Anasema:

Rosa alipomaliza kusoma kichwa kilimwanga. Aliona kizunguzungu. Jasho lilimtoka. Machozi yalimteremka mpaka kifuani. Rosa aliona ulimwengu wote ulimwonea huruma, lakini sasa aliona kama kwamba ulimwengu wote ulikuwa ukimchekelea. Kuishi aliona hawezi. Aliona ni fedheha. Alitafuta chupa. Aliona chupa iliyokuwa na mafuta ya nywele ndani yake. Bila shaka yalikuwa mafuta ya nywele ya Sperantia. Rosa aliyamwaga chini. Alichukua ile chupa na kuisagasaga juu ya jiwe. Baada ya kuisaga aliweka ule ungaunga wa vipande vya chupa ndani ya glasi. Aliweka maji (uk. 90).

Maelezo haya yanatuhitishia kuwa tukio la kujiua siyo la ghafla kama ambavyo huwa linatazamwa na watu mara wasikiapo kuwa mtu fulani amejua, bali ni mchakato. Hili pia, linathitishwa na mwandishi anapoeleza:

Rosa alifikiri kwanza kabla ya kunywa. Alitubu dhambi zake. Alitafuta karatasi nzuri sana halafu alijichanja mkononi na wembe. Damu ilitoka. Kwa damu hiyo aliandika maneno fulani juu ya karatasi. Alipomaliza kuandika maneno yake Rosa alivuta hasira yake. Alifikiri juu ya maisha. Mara moja alikunywa yale maji. Alilala juu ya kitanda cha Honorata. Palepale damu ilianza kumtoka mdomoni. Vile vipande vya chupa vilimkatakata kooni. Rosa alitema mate. Aliona damu. “Asante. Kifo njoo upesi,” alisema. Baada ya muda mfupi Rosa alisikia maumivu makali sana tumboni. Muda mrefu haukupita Rosa alijiona anaanza kupoteza fahamu. Alianza kuona kitu kama moshi mbele yake. Alisema maneno yake ya mwisho. Hapakuwa na mtu yeyote aliyesikia isipokuwa manyigu yaliyokuwa yamejenga paani (uk. 91).

Kama inavyojidhihirisha katika Nadharia ya Udhanaishi, Rosa anaamua kukengeuka misingi ya jamii kwa kufanya tukio ambalo halikubaliki katika jamii. Anaamua kukata tamaa na kuyaondoa maisha yake kwa kujiua. Anakifurahia na kukiita kifo chake cha maumivu, huku akitokwa na damu pasipo kujuta wala kuonesha nia ya kubatilisha tukio hilo. Huu ndio unakuwa mwisho wa maisha yake baada ya kupitia misukosuko na matukio mengi katika maisha yake. Haoni tena sababu ya kuendelea kuishi. Anaamua kujiua kama suluhisho la kuyakomesha maisha ambayo ni kama adhabu kwake. Anaridhika kwamba kufa kwake ndio uhuru wake.

Hata hivyo, makala yanabainisha kwamba tukio hili la kujiua halikumtokea ghafla, kwani kabla ya kuchukua uamuzi huo, alifanya kwanza maandalizi. Maandalizi hayo ni pamoja na kutafuta karatasi na kuandika ujumbe, kutafuta na kupanga njia anayokusudia kuitumia katika kufikia azma hiyo, kuandaa chupa, kuisagasaga, na hatimaye, kufanya kitendo chenyewe cha kujiua. Hii inadhihirisha kwamba kujiua ni mchakato, na siyo kitendo cha ghafla. Aidha, matokeo yanaonesha kuwa

mchakato huo unajitokeza hata katika kitendo chenye cha kufa, yaani baada ya kunywa vipande hivyo vya chupa, tukio la kufa halikumtokea mara moja. Imebainika kwamba alianza kutema mate na kuona damu ikimtoka, alikiita kifo kimjie upesi, alisikia maumivu makali tumboni, alipoteza fahamu na kuona kitu kama moshi mbele yake, kisha alisema maneno yake ya mwisho.

Tunaelezwa kwamba wakati wa kuosha maiti yake, katarasi safi sana iliyoandikwa na Rosa kwa kutumia damu aliyojichanja mkononi kwa kutumia kiwembe, ilikutwa ndani ya kwapa lake. Juu ilikuwa imeandikwa jina la Charles. Waliisoma:

Charles mimi nilikupenda. Ninakupenda hata sasa. Charles ninajiu kwa ajili yako. Lakini kwa kuwa ninakupenda, ninakwambia siri moja kubwa uzingatie. Charles kuoa bikira ni bahati tu wala si kitu cha kutafuta: ukimwonja mchumba wako kabla ya ndoa si bikira tena, hata kama alikuwa (uk. 93).

Imebainika kuwa kitendo cha Rosa kuandika ujumbe katika karatasi nzuri, tofauti na ile iliyotumiwa na Charles, ni ishara kuwa anaamua kufa huku akiwa na mapenzi ya dhiti kwake na anamthamini. Ithibati ya maelezo haya inatokana na kauli yake mwenyewe anaposema: “Charles mimi nilikupenda. Ninakupenda hata sasa.” Kwa upande mwingine, kutumiwa kwa karatasi hiyo nyeupe kuna lengo la kuusaili uadilifu na usafi wa maisha ya Charles. Hii inatokana na kitendo chake cha kumhukumu Rosa kuwa ni mtu mwovu na asiyekuwa na thamani yoyote ya kuolewa naye, kwa sababu ya kutokuwa na ubikira. Kutokana na hilo, Rosa anaamua kumwachia ujumbe unaodokeza ugumu wa kuupata ubikira anaoutafuta kwa sababu, wenye kuwaharibu wasichana na kuwaondolea ubikira wao, ni watu kama yeye. Anayabainisha haya anaposema: “... ukimwonja mchumba wako kabla ya ndoa si bikira tena, hata kama alikuwa.” Maneno haya yanamshtaki Charles kuwa naye yumo katika kuondoa na kuharibu ubikira wa wasichana kama anavyodokeza mwandishi katika (uk. 78). Katika sehemu hiyo, Charles alionekana akifanya maandalizi ya kutaka kufanya mapenzi na Rosa. Kitendo hicho, kinasababisha Rosa aseme uongo kuwa yeye ni bikira. Hivyo, anaomba wasifanye mapenzi kabla ya kuoana rasmi.

Kwa ujumla, haya ni miongoni mwa matukio ya mchakato wa kujiua kwa Rosa yanayosawiriwa katika riwaya hii. Makala yanabainisha kuwa ijapokuwa matukio haya yanamhusu Rosa, kimsingi msichana huyu ametumiwa na mwandishi kama kiwakilishi tu cha wasichana wengi wanaoishi Tanzania, Afrika ya Mashariki, Afrika, na ulimwengu mzima. Mwandishi amejaribu kuonesha kwamba kuharibika kwa Rosa Mistika kunatokana na athari za kijamii na mazingira anayoishi. Anakusudia kuifikishia jamii elimu ya sosholojia kwamba jukumu la kulea mtoto si la baba na mama peke yao, bali ni la asasi mbalimbali, ambapo asasi hizo huweza kumwathiri mtoto tangu akiwa mdogo hadi anapokuwa mtu mzima. Matokeo yanaonesha kuwa asasi ya kwanza, ambayo ni familia, inaibua hisia za huzuni

kutokana na malezi ya Rosa, kwa namna anavyolelewa na baba yake. Zakaria anamlea Rosa kwa mkono wa chuma na kumnyima mapenzi, usalama, na huruma. Anamchunga kama kuku achungavyo vifaranga wake na kumkosesha uhuru wa kujiamulia mambo yake. Baadaye, Rosa anapopata uhuru, anashindwa kuutumia. Matokeo yake anakufa kifo cha maumivu makali, huku akikifurahia kwa sababu huo kwake ndio uhuru aliokuwa anautafuta kama suluhisho la taabu zake.

Hivyo, kulingana na Nadharia ya Udhanaishi tumebaini kwamba ulimwengu ndio unakuwa chanzo cha kuharibu maisha ya Rosa kwa kushindwa kumweleza kosa lake. Hii inatokana na ukweli kwamba mabadiliko ya tabia yake yanachangiwa kwa kiasi kikubwa na mazingira yanayomlea na kumkuza. Mwandishi anaeleza kuwa, “Rosa alikuwa msichana mzuri, mrefu kiasi, mnyenyekevu, na mnyamavu...” (uk. 4). Tabia hiyo nzuri inaharibiwa na mazingira kama anavyoeleza Madumulla (2009) kwamba Kezilahabi anamuunda Rosa Mistika kama fumbo linalokuja duniani kama bikira, lakini linachafuliwa na ulimwengu wa misukosuko au dunia ya “ubatili mtupu”. Hii ina maana kwamba ijapokuwa Rosa alizaliwa bila hatia, lakini mazingira yake ndiyo yanayomharibia maisha yake. Mfano mzuri ni Zakaria anayemnyima fursa ya kujifahamu na kuwafahamu watu wengine, Sista John anayesababisha nguo na vitabu vyake kuchomwa moto, Mwalimu Thomas anayesababisha Rosa kuondolewa sikio lake, pamoja na Charles anayemlevesha na kumbaka.

5.0 Hitimisho

Kwa ujumla, makala yalilenga kubainisha matukio ya mchakato wa kujiua katika riwaya ya *Rosa Mistika*. Makala yamebainisha kwamba matukio yanayosawiriwa katika riwaya hiyo, ndiyo yanayounda mchakato wa kujiua kwa mhusika huyo. Aidha, mjadala umeonesha kwamba mhusika huyo kabla ya kuchukua uamuzi wa kujiua kwake, amepitia matukio na changamoto nyingi zilizomkatisha tamaa ya maisha, ambapo, mwishowe anachukua maamuzi ya kujiua. Maelezo haya yanayakinisha hoja kwamba kujiua siyo tukio tu, bali ni mchakato unaoambatana na matukio mengi yanayomkabili mhusika kabla ya kufanya kitendo halisi cha kujiua. Mhusika aliyejadiliwa ni Rosa Mistika. Huyu anawakilisha matukio mengi ya watu wanaojiua katika jamii zetu yanayozidi kushamiri siku hadi siku.

Marejeleo

BAKITA (2017) *Kamusi Kuu ya Kiswahili*. Dar es Salaam: Longhorn Publishers Ltd.

BAKIZA (2010) *Kamusi la Kiswahili Fasaha*. Nairobi: Oxford University Press.

BBCswahili.com. (2018) Dira ya Dunia. Taarifa ya Habari za Dunia. Siku ya Jumanne tarehe 25.9.2018 saa Tatu Usiku.

Camus, A. (1984) *The Myth of Sisyphus, and Other Essays*. London: Penguin.

- Durkheim, E. (1979) *Suicide: A Study in Sociology*. Mfasiri J.A. Spaulding na G. Simpson. New York: The Free Press.
- Enon, J.C. (1998) *Education Research, Statistics and Measurement*. Kampala: Makerere University.
- Fuluge, A. (2021) *Usawiri wa Mchakato wa Kujiua katika Riwaya za Euphrase Kezilahabi: Ni Mwangwi wa Mtanziko wa Kijamii?* Tasnifu ya Shahada ya Uzamivu (Haijachapishwa). Chuo Kikuu cha Dodoma, Dodoma.
- Freud, S. (2010) *The Interpretation of Dreams. The Complete and Definitive Text*. Mfasiri na Mhariri James Strachey. Basic Book Group. New York: The Hogarth Press, Ltd.
- Glucksman, M.L., na Kramer, M. (2017) "Manifest Dream Content as Predictor of Suicidality". *Psychodynamic Psychiatry*, Juz. 54 (2): 175 - 185.
- Kezilahabi, E. (1971) *Rosa Mistika*. Nairobi: Kenya Literature Bureau.
- Kipacha, A. (2019) "Kifo au Maisha ya Maumivu: Usomaji wa Rosa Mistika ya Euphrase Kezilahabi kwa Jicho la Kikanushi". Katika A.S. Ponera na Z.A. Badru, (Wah.) *Koja la Taaluma za Insia: Kwa Heshima ya Prof. Madumulla*. Dar es Salaam: Karljamer Publishers Ltd. kur. 422-434.
- Madumulla, J.S. (2009) *Riwaya ya Kiswahili: Nadharia, Historia na Misingi ya Uchambuzi*. Dar es Salaam: Mture Educational Publishers Limited.
- Merriam, S.B. na Tisdell, E.J. (2016) *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. 4th Edition. San Francisco: Jossey-Bass.
- Mulokozi, M.M. (2017) *Utangulizi wa Fasihi ya Kiswahili*. Dar es Salaam: KAUTTU.
- Mwandishi Wetu (2019) "Watanzania 666 Wajiua kwa Visu, Sumu, Kujinyonga". *Habari Leo*. 11 Septemba 2019. kur. 1, 8.
- Ndosi, N.K, Mbonde, M.P. na Lyamuya, E. (2004) "Profile of Suicide in Dar es Salaam". *East African Medical Journal*, Juz. 81(4): 207 - 211.
- Ponera, A.S. (2016) "Suala la Matumizi ya Nadharia kama Kiunzi cha Tafiti za Kitaamuli: Mfano wa Matumizi ya Nadharia ya Ukanivali". *Journal of Humanities*, Juz. 3:116 – 129.
- Wafula, R.M. na Njogu, K. (2007) *Nadharia za Uhakiki wa Fasihi*. Nairobi: The Jomo Kenyatta Foundation.
- WHO (2018) "Tanzania ya 27 Afrika Matukio ya Watu Kujinyonga". *Mtanzania*. 25 Januari, 2018. kur. 1, 4.
- Wamitila, K.W. (2003) *Kamusi ya Fasihi: Istilahi na Nadharia*. Nairobi: Focus Books Publications Limited.